

Barbara Rodziewicz

Koncept "szczęście" w językowym obrazie świata Polaków i Rosjan : aspekt diachroniczny (paremiologiczny) i synchroniczny (asocjacyjny)

Studia Rossica Posnaniensia 35, 227-235

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KONCEPT *SZCZĘŚCIE* W JEZYKOWYM OBRAZIE ŚWIATA
POLAKÓW I ROSJAN.
ASPEKT DIACHRONICZNY (PAREMIOLOGICZNY)
I SYNCHRONICZNY (ASOCJACYJNY)

THE CONCEPT OF *HAPPINESS* IN THE LINGUISTIC PICTURE
OF THE WORLD OF THE POLISH AND RUSSIAN PEOPLE.
DIACHRONIC (PAREMIOLOGICAL) AND SYNCHRONIC (ASSOCIATIVE)
ASPECTS

BARBARA RODZIEWICZ

ABSTRACT. The article shows the realization of the concept of *happiness* as a unit of the axiological system in Polish and Russian paremiology and in the newest associatable dictionaries. Verbalization of the concept of *happiness*, in both proverbs and sayings, as well as in linguistic awareness of contemporary Polish and Russian people, mirrors the ideas about basic and desired existential values as an integral part of the culture and the concept of the ideal of a unit, a social group and the whole nation.

Barbara Rodziewicz, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin – Polska.

Problematyka wartości i ich eksplikacji w różnych obszarach szeroko pojmowanej kultury od dawna stanowi obiekt rozważań i dociekań rozmaitych dyscyplin naukowych, m.in. filozofii i etyki, socjologii, psychologii, pedagogiki. Od zarania dziejów wartości konstytuują się w człowieku przede wszystkim w nieustającym procesie zdobywania przez niego doświadczenia i poprzez bezpośredni kontakt z otaczającą rzeczywistością. Stanowią one fundamentalny element kultury oraz przejawiają się w formie określonych sądów egzystencjalnych, ocen wartościujących oraz norm postępowania powszechnie akceptowanych i pożądaných w danej społeczności, determinujących przeżycia psychiczne i działania jednostki. Na gruncie językoznawstwa zainteresowaniu strukturą aksjologiczną, zajmującą však istotne miejsce w życiu każdego człowieka, kształtującą jego tożsamość, postawy życiowe, relacje interpersonalne oraz nadającą kierunek jego zachowaniom, sprzyjał również bez wątpienia intensywny rozwój w ostatnim dwudziestoleciu tzw. lingwistyki antropologicznej. Godne uwagi wydaje się zatem prześledzenie rozmaitych koncepcji wartości z punktu widzenia odzwierciedlenia ich w języku. Niniejsze rozważania dotyczą werbalizacji wybranego, jednego tylko z konceptów aksjo-

logicznych – szczęścia, uznawanego na równi m.in. z prawdą, sprawiedliwością i dobrem za absolutny, uniwersalny (jakkolwiek termin *uniwersalny* wydaje się mało precyzyjny), tj. zajmujący w hierarchii kategorii etycznych i wymiarze aksjologicznym jedną z prymarnych pozycji. Zgłębianiem natury szczęścia (z punktu widzenia etyki) zajmuje się nawet osobna dyscyplina naukowa, tzw. felicytologia (z łac. *felicitas* – szczęście)¹.

Czym jest szczęście? Chęcią zaspokojenia egoistycznych potrzeb i pragnień jednostki, stawianiem własnych interesów ponad wszystko, dążeniem do duchowej homeostazy, posiadaniem dóbr materialnych i dostatkiem, formą emocji czy może afirmacją życia? Jaka jest recepta na osiągnięcie tego stanu trwałego i pełnego zadowolenia, satysfakcji?

Konceptualizację pojęcia szczęścia w języku rozpatruję w dwóch aspektach – paremiologicznym (diachronicznym), rozumianym jako analiza paremii – klasycznych formacji językowych, pełniących funkcję dydaktyczną, niosących podstawowe przesłania i w swoisty sposób katalogujących doświadczenia egzystencjalne społeczności i narodu, oraz asocjacyjnym (synchronicznym) – pojmowanym jako analiza rezultatów badań nad świadomością językową współczesnych Polaków i Rosjan, przeprowadzonych w ostatnich latach (m.in. przez autorkę) w formie badania tzw. skojarzeń swobodnych. Jako materiał empiryczny posłużyły odpowiednio z jednej strony przysłowia, wyekscerpowane z podstawowych źródeł paremiologicznych, słowników W.I. Dala² i J. Krzyżanowskiego³, o doborze których zdecydowało kryterium onomazjologiczne, z drugiej – dane uzyskane w rezultacie wspomnianego eksperymentu lingwistycznego, testu werbalnych asocjacji, rejestrowane przez współczesne słowniki asocjacyjne, słowiański⁴ i polski⁵.

W analizowanych paremiach, zarówno polskich, jak i rosyjskich, szczęście jako aksjologiczna jednostka mentalna językowego obrazu świata przedstawicieli obu nacji reprezentowana jest przez kilka bazowych elementów konstytutywnych. Szczęście to przede wszystkim sprzyjanie losu – pomyślny splot okoliczności, ogólne pojęte powodzenie i sukces, intensywnie przeżywana radość, korzystny bilans doświadczeń życiowych, uzasadnione i pełne zadowolenie z życia. Szczęście w paremiologicznym systemie aksjologicznym to przede wszystkim wartość odczuwana,

¹ *Nauka o szczęściu*; nazwa wprowadzona przez polskiego filozofa T. Kotarbińskiego na oznaczenie zespołu doktryn formułujących normy wskazujące najpewniejsze sposoby osiągnięcia szczęścia.

² В.И. Даль, *Пословицы и поговорки русского народа*, Москва 2007.

³ *Nowa księga przysłów i wyrażen przysłowiowych polskich*, red. J. Krzyżanowski, Warszawa 1972.

⁴ Н.В. Уфимцева, Г.А. Черкасова, Ю.Н. Караулов, Е.Ф. Тарасов, *Славянский ассоциативный словарь: русский, белорусский, болгарский, украинский*, Москва 2004.

⁵ R. Gawarkiewicz, I. Pietrzyk, B. Rodziewicz, *Polski słownik asocjacyjny z suplementem*, Szczecin 2008.

rzadziej deklarowana, to również w głównej mierze wynikająca z naturalnych inklinacji i spontanicznej samorealizacji forma emocji i stanu, bliskiego ideałowi.

Głębsza analiza kognitywna jednostek paremiologicznych pozwala wyodrębnić bardziej szczegółowe, choć czasem ambiwalentne pod względem treści i przesłania, konstytuanty pojęcia *szczęście*:

1. Szczęście ma charakter żywiołowy, przychodzi nagle i niespodziewanie, nie jest trwałe, oraz, choć pożądane, acz niedostępne, podobnie żywiołowi, może nosić znamiona niszczącej jednostkę nieprzewidywalnej siły:

ros. легко найти счастье, а потерять и того легче; легче счастье найти, чем удержать; счастье – внешнее ведро; мужик на счастье сеял хлеб, а уродилась лебеда; счастье вольная птичка: где захотела, там и села; счастье легко на помине не бывает; счастье не лошадь: не везет по прямой дорожке; счастье придет и на печи найдет (придет счастье и с печи сгонит); счастье, что волк: обманет, да в лес уйдет; счастье, что трясье: на кого захочет, на того и нападет;

pol. godzina szczęścia lepsza niż wiek grzybiego, pustego życia; kogo szczęście wyniesie, niech się upaść boi; nie każdemu się poszczęści, pan Bóg szczęściem władnie; szczęścia nie związać powrozem; szczęścia się nie kupi; szczęście choć się gdzieś ułasi, na miejscu długo nie kwasi; szczęście dziś matką, a jutro może być macochą; szczęście kołem się toczy; szczęście niepewne, szczęście odmienne, niestateczne jest; szczęście w testament nie idzie; chleb i szczęście ma rogi, rozbodzie; nędza serce hartuje, szczęście je psuje; szczęście człowieka oślepia, szczęście człowieka psuje, szczęście ludzi zmienia; szczęście rozum odejmuje, a nieszczęście go dodaje.

2. Utrwalone w przysłowiach wyobrażenie o szczęściu jako dychotomicznym stanie – pożądanym, jednakowoż krótkotrwałym i niszczącym – znajduje potwierdzenie w szeregu jednostek, w których użytkownicy obu badanych systemów językowych wyrażają pogląd o konieczności zachowania ostrożności w afirmacji uczucia skończonego zadowolenia:

ros. на счастье не надейся; не отведывай счастья, не купи коня хрома; счастье искать – от него бежать; счастью не верь, а беды не пугайся; счастью не вовсе верь;

pol. nie ufaj szczęściu.

3. Szczęście utożsamiane jest z powodzeniem, ogólnie pojętą pomyślnością i niejakim uprzywilejowaniem w życiu, osiąganym bez specjalnych zasług i działań ukierunkowanych na jego zdobycie, niewarunkowanym przez określone cechy czy predyspozycje jednostki:

ros. в схватке – счастье великое дело; не родись красивый, а родись счастливый; не родись ни умен, ни красив, а родись счастлив; со счастьем на клад набредешь, без счастья и гриба не найдешь; счастливый на коне, несчастный пеш; счастливый скачет, несчастный плачет; счастье на коне, несчастье под конем; счастье ума прибавляет, несчастье последний отымает;

pol. do szczęścia nie trzeba piękności, każde dziecko szczęście swoje ze sobą na świat przynosi; komu się szczęści, to mu i wilk woły popasie; kto ma szczęście, ma wszystko; lepiej się urodzić szczęśliwym niż rozumnym; przy szczęściu wielu przyjaciół; szczęśliwi czasu nie liczą.

4. W zasobach paremiologicznych obu języków odnajdujemy więc presupozycję, iż szczęście może wzbudzać u nieuprzywilejowanych przez los emocje negatywne, takie jak zazdrość i zawiść:

ros. где счастье, там и зависть; счастливым быть, всем досадить;

pol. cudze szczęście w oczy kole.

5. Jednakże paradoksalnie, z drugiej strony, szczęście jest w zasięgu każdego, gdyż można je osiągnąć dzięki trudowi i wytrwałości w dążeniu do celu:

ros. каждый человек – кузнец своего счастья; нового счастья ищи, а старого не теряй; паши нелениво – проживешь счастливо; счастье не в кошельке, счастье в руках; счастье у каждого под мозолями лежит; там счастье не диво, где трудятся нелениво;

pol. jednym praca, drugim cnota, wielom szczęścia daje; każdy jest szczęścia swego kowalem; nie będzie szczęśliwy, kto w pracy leniwy; za pracą wszelka szczęśliwość pochodzi.

6. Poczucie szczęścia implikuje w językowym obrazie świata Polaków i Rosjan, odzwierciedlonym w wielu paremiach, posiadanie dóbr materialnych i dostatnie życie z dala od problemów i biedy:

ros. беды кулем валятся, а счастье золотниками; кому счастье служит, тот ни о чем не тужит; клад да живот – на счастливого; кто запаслив, тот и счастлив; тот счастлив, у кого есть хлеба с душу, платье с тушу, денег с нужу; счастливому и промеж пальцев вязнет; счастливому не что дается: живет да греется; счастье отпало, ничего в доме не стало; счастье пытать – деньги терять; у счастливого умирает недруг, у несчастного друг;

pol. jak nie ma szczęścia, to nie ma i doli; komu szczęście sprzyja, bieda go omija; przy tym szczęście, przy kim pieniądze; szczęśliwi ci, co posiadają.

7. Jednocześnie w przysłowiach utrwalony został pogląd, iż bogactwo nie gwarantuje osiągnięcia pożądanego stanu, jakim jest szczęście:

ros. не в деньгах счастье, счастье за деньги не купишь; счастье лучше/(дороже) богатства; счастье не в кошельке, счастье в руках;

pol. lepsze szczęście niż pieniądze; najszczęśliwszy bez pieniędzy, bo mu nikt nie zajrzy nędzy; nie złoto szczęście czyni; z (nacyganionych) pieniędzy nie ma szczęścia.

Paradoksalność i, co za tym idzie, niejednokrotnie ambiwalentność przekazywanych przez paremie treści można tłumaczyć faktem, iż utarte związki odzwierciedlają różnorodność ludzkich doświadczeń; życie samo w sobie składa się z an-

tynomii i dlatego ukryte w ludowych sentencjach przesłania ujawniają wzajemne sprzeczności.

- 8.** Przysłowia obu narodów uczą również, jaka jest skuteczna szczęśliwa recepta. Z pewnością w niewielkim stopniu, jak już wspomniano, szczęście gwarantuje własna praca; w istotnej mierze na odczuwanie szczęścia mogą wpływać relacje interpersonalne, w szczególności postawy ukierunkowane deontologicznie, zorientowane na nienaruszanie dobra drugiego człowieka:

ros. счастливым быть – никому не досадить; где правда, там и счастье; гость на порог – счастье в дом; к людям ближе, счастье крепче; кто дружбу водит, счастье находит; неволя счастья не дает; счастлив тот, у кого совесть спокойна; тому будет всегда счастливо, кто пишет нельстиво;

pol. gdzie serce, tam i szczęście; komu sumienie wyrzutów nie czyni, ten szczęśliwy nawet i w pustyni; krzywdą ludzką możesz się wzbogacić, ale szczęścia nie kupisz; kto poczciwy, cnotliwy, ten szczęśliwy; kto z radością dobrze czyni, własnego szczęścia przyczyni; ludzie byłiby o wiele szczęśliwsi, gdyby człowiek człowiekowi nie był katem; szczęście otwiera duszę litości, nieszczęście ją zamyka (choć kto szuka szczęścia między ludźmi, ten się na wątlej opiera trzcini); szczęśliwym nie może być człowiek sam.

- 9.** Profilowanie pojęcia szczęście nie obejmuje takich wartości, jak mądrość, wiedza i doświadczenie. Wręcz przeciwnie, warunkiem doznania szczęścia, standaryzowanym przez oba badane systemy paremiologiczne, jest brak intelektu, głupota:

ros. глупому счастье, а умному бог дает; дурак спит, а счастье в головах лежит; счастье без ума – дырявая сума; счастье везет дураку, а умному бог дал; счастье со счастьем сойдется, и то без ума не разминется; глупому счастье, а умному напасть;

pol. głupi ma szczęście; głupi czasem więcej miewa szczęścia, jak mądry; lepszy funt szczęścia niżli funt rozumu; szczęścia wiele, rozumu mało; szczęście głupim sprzyja; za głupimi szczęście lata.

- 10.** Istotnym elementem konstytutywnym konceptu szczęście jest archetypiczna dychotomia szczęścia i nieszczęścia (wyrażonego czasem implicytnie). Eksplikowana w paremiologii opozycja odzwierciedla z jednej strony odwieczną antynomię między odczuwanymi przez jednostkę emocjami, z drugiej jednak ilustruje zgoła odmienne postrzeganie naturalnych przeciwieństw, a mianowicie ich komplementarność:

ros. во снах счастье, а в быль напасть; во сне счастье, наяву ненастье; счастлив бывал, да несчастье в руки поймал; счастье с несчастьем двор обо двор живут; счастье с несчастьем мешалось – ничего не осталось;

pol. komu szczęście sprzyja, niech się na nieszczęście ogląda; nie ma szczęścia bez zgrzyoty, a róży bez kolców; przy jednym szczęściu dwie szkodzie Bóg daje; szczęście i nieszczęście na jednym wózku jeździ, szczęście się wlecze pomału, a nieszczęścia jada pocztą; ze szczęściem łatwiej się oswoić niż z nieszczęściem.

11. Nieliczne przysłowia konceptualizują szczęście jako dodatnio wartościowaną emocję:

ros. где счастье, там и радость; нет счастья, не жди и радости;

pol. gdy szczęście wieje, serce się śmieje.

Czy rejestrowane w warstwie aforystycznej powszechne sądy na temat szczęścia również dziś stanowią trwałą matrycę autorefleksji użytkowników badanych systemów językowych?

W świadomości językowej ankietowanych Polaków i Rosjan można odnotować dość istotne różnice w postrzeganiu i interpretacji natury szczęścia. Wprawdzie konstytuanty bazowe w polskim i rosyjskim obrazie mentalnym są w większości przypadków tożsame na poziomie językowej eksplikacji, jednak w rankingu liczebności reakcji zajmują odmienne pozycje⁶. Do kluczowych skojarzeń wywołanych u polskich respondentów słowem-bodźcem „szczęście” należą reakcje emocyjne, które badani werbalizują leksemami radość (150 reakcji), uśmiech (24 odpowiedzi), super (3), zadowolenie (3), euforia (1), pogoda ducha (1), przyjemność (1), skoki radości (1), śmiech (1), w sumie aż 182 skojarzenia. Szczęście rozumiane jest więc przez współczesnych Polaków przede wszystkim jako odbierane przyjemnie uczucie zadowolenia i swoistej beztróski, przejawiające się śmiechem. Rosjanie w znacznie mniejszym stopniu interpretują bazowy koncept jako odczuwanie przyjemności i radości – радость (49), веселье (3), смех (2), когда весело (1), приятное ощущение (1), радоваться (1), удовольствие (1), улыбка (1), łącznie 59 reakcji. Przy bliższej analizie korpusu rosyjskich skojarzeń uwagę zwraca fakt, iż znajduje w nim odbicie swoisty (tj. nieobecny w świadomości językowej użytkowników języka polskiego) rys mentalnej percepcji otoczenia – wartościowanie rzeczywistości, jej kwantytatywna i kwalitatywna charakterystyka⁷. Centralne miejsce w świadomości językowej rosyjskich uczestników eksperymentu lingwistycznego zajmuje konstatacja obecności i pragnienie aktualności szczęścia w ich mentalnym świecie pojęć. Ilustrują ją reakcje wyrażone oddzielnymi leksemami i związkami wyrazowymi, nie posiadającymi korelatów w polskim korpusie: есть (74), есть, его не может не быть (11), будет (3), его не может не быть (3), хочу (2), должно быть (1), должно быть у всех (1), есть! (1), есть, его не может не быть (1), оно есть (1), хочется (1), w sumie aż 99 skojarzeń. Znamienne dla językowego obrazu świata Rosjan jest dokonywanie charakterystyki jakościowej szczęścia na podstawie cech: хорошо (8), огромное (7), много (4), много счастья (1), очень хорошо (1), хорошее (1).

Dalsza konfrontacja struktur świadomości językowej przedstawicieli obu nacji w obszarze analizowanego konceptu ujawnia zbieżności w percepcji, oczekiwa-

⁶ Wykaz wszystkich reakcji Polaków i Rosjan wraz z charakteryzującymi je danymi liczbowymi zamieszczono na końcu artykułu.

⁷ И.А. С т е р н и н, *Коммуникативное поведение в структуре национальной культуры*, [w:] *Этнокультурная специфика языкового сознания*, Москва 1996, s. 97–112.

niach i doświadczeniu szczęścia. Ankietowani osadzają rozważania nad szczęściem w powszechnych przekonaniach o możliwości osiągnięcia pełnej satysfakcji w rezultacie silnej afekcji. Człowiek doświadcza upragnionego szczęścia, gdy kocha i jest kochany. Autentyczne szczęście daje, w mniemaniu respondentów, miłość. Fakt ten znajduje swoje potwierdzenie w drugim pod względem liczebności szeregu asocjacyjnym, zbudowanym z następujących skojarzeń, wywołanych stymulantem szczęście/счастье: **pol.** miłość (69), i miłość (1), mieć kogoś obok siebie (1), osobiste (1), w miłości (1), łącznie 73 odpowiedzi; **ros.** любовь (59), в любви (3), любить (3), быть любимым (1), быть с любимым (1), вдвоём (1), в личной жизни (1), доверие, любовь (1), от любви (1), понимание, любовь (1), страсти (1), 73 skojarzenia. Istotny element konstytuujący mentalny obraz pojęcia szczęście stanowią najbliżsi. Zarówno rosyjscy, jak i szczególnie polscy ankietowani niemalże zgodnie żywią przeświadczenie o nierozłączności uczucia szczęścia i faktu posiadania, częstokroć usankcjonowanego prawem związku ludzi, rodziny, co znajduje wyraz w wyraźnych sieciach asocjacyjnych: **pol.** rodzina (27), małżeństwo (7), dom (5), dobry mąż (2), dziecko (2), córka (1), ślub (1), żona (1), 46 reakcji; **ros.** семья (8), в доме (2), в семье (2), дом (2), семейное (2), брат (1), дома (1), ребенок (1), родственники (1), łącznie 20 odpowiedzi.

Polacy, znacznie silniej niż Rosjanie, eksponują zależność osiągnięcia stanu szczęścia od posiadania dóbr materialnych, zwłaszcza pieniędzy i dostatniego życia, i egzemplifikują ten pogląd następująco: **pol.** pieniądze (18), dobrobyt (11), bogactwo (1), fortuna (1), kasa (1), żyć dostatnio (1); **ros.** деньги (7), удача, деньги (1). W sposobie na „szczęściodajność” uczestnicy eksperymentu podkreślają nadto związek między szczęściem a wartością fundamentalną dla każdego człowieka – życiem (fundamentalną dlatego, iż wszelkie inne wartości możemy urzeczywistnić tylko wtedy, kiedy żyjemy) oraz wartościami allocentrycznymi: **pol.** życie (9), dobro (6), dobroć (2); **ros.** жизнь (13), жить (2), добро (6).

Stałym elementem językowej świadomości respondentów jest uniwersalny system opozycji semiotycznych, bazujący na przeciwstawieniach ogólnych, na skonstruowaniu pojęć *szczęście – nieszczęście*. Liczna grupa rosyjskojęzycznych uczestników testu werbalnych asocjacji odwołuje się do tej uniwersalistycznej opozycji, znajdującej wyraz w zróżnicowanych pod względem stylistycznym, lecz spójnych semantycznie leksemach, por.: горе (23), несчастье (20), беда (5), не беда (1), łącznie aż 49 reakcji. Również w reakcjach Polaków na słowo-bodziec *szczęście* odnaleźć można potwierdzenie dychotomicznej konceptualizacji rzeczywistości: nieszczęście (5), smutek (5), pech (4), łącznie tylko 14 odpowiedzi.

Relatywnie spora liczba badanych, przede wszystkim użytkowników języka polskiego, akcentuje krótkotrwałość i nieuchwytność szczęścia. Konceptualizowanemu pojęciu towarzyszą takie słowa generowane przez umysły ankietowanych, jak: **pol.** krótkie (4), chwila (2), ulotne (2), czasami (1), przemija (1), rzadko (1), ulotność (1), uluda (1), 13 reakcji; **ros.** абстрактно (1), бабочка (1), мгновенно (1), секунда (1), 4 odpowiedzi.

Utrwalony symbol szczęścia, nieobecny w świadomości językowej Rosjan, to w mentalnym obrazie świata Polaków czterolistna koniczyna. Stąd oparty na tej konotacji ciąg asocjacyjny: koniczyna (6), koniczynka (5), koniczyna czterolistna (1).

Pozostałe skojarzenia felicytologiczne nie tworzą spójnych i rozbudowanych szeregów konotacyjnych w strukturach świadomości językowej przedstawicieli obu ankietowanych społeczności.

Podsumowując, w profilowaniu pojęcia *szczęście* w ujęciu diachronicznym i synchronicznym, tj. perspektywie paremiologicznej i asocjacyjnej, można wyróżnić wspólne komponenty. Praktycznie w analizowanym modelu nie znajduje miejsca charakterystyka leksykalna. Polacy i Rosjanie definiują szczęście głównie przez składniki kulturowe, wskazujące w pierwszej kolejności na konstytuanty etyczne i ogólnospołeczne. W konceptualizacji szczęścia pojawiają się takie komponenty znaczeniowe, jak: pomyślność, bogactwo, szlachetność w relacjach międzyludzkich, nieosiągalność, krótkotrwałość. Ta część konceptu, jak również wpisanie pojęcia szczęścia w uniwersalny system opozycji semiotycznych, pokazuje względnie wyrównane proporcje elementów konstytutywnych paremiologicznych i konotacyjnych. Znamienne dla obrazu świata, wylaniającego się z najnowszych badań nad językową świadomością współczesnych użytkowników języka polskiego i rosyjskiego, jest wbudowanie pojęcia szczęścia w dyskurs zmysłowy. Do sfery znaczeniowej szczęścia klasyfikowana jest miłość. Na równi z komponentem miłość fizyczna i psychiczna (kochanie) silnie akcentowana jest jej forma instytucjonalna – pozytywnie nacechowaną składową konceptu szczęście, integrującą mentalne światy dzisiejszych użytkowników obu języków, nieobecną w analizowanych jednostkach paremiologicznych, jest rodzina.

Zaskakujące jest silne zakotwiczenie w świadomości współczesnych polsko-, jak również, w nieco mniejszym wymiarze, rosyjskojęzycznych badanych konotacji szczęścia z dodatnio wartościowanymi emocjami, odczuwaniem radości i przyjemności. Hedonizm nie znajduje aż tak wyraźnego potwierdzenia w zasobach paremiologicznych. Zauważalny jest tu wpływ czy wręcz dominacja kultury globalnej, medialnej, prowadzącej do wyalienowania współczesnego człowieka, sprzyjającej egocentryzmowi, niezależności i zindywidualizowanej rozrywce.

Współcześnie żyjący młodzi Rosjanie, za czym przemawiają rezultaty testu werbalnych asocjacji, jednoznacznie stwierdzają obiektywną obecność szczęścia w otaczającym ich świecie, pragnąc go nie tylko dla siebie, ale i każdego człowieka.

Nawet dość pobieżna analiza struktury i składowych pojęcia szczęścia zaktualizowanych w paremiologii i świadomości językowej współczesnych Polaków i Rosjan pokazuje jednoznacznie, iż przedstawiciele obu badanych społeczności tworzą mimo pozornego podobieństwa odrębne w pewnym stopniu profile badanego konceptu aksjologicznego, w których wiodącymi elementami konstytutywnymi są różne pojęcia, wstępujące w odmienne konfiguracje. Dotyczy to zwłaszcza odrębnych „sieci asocjacyjnych” tworzonych przez uczestników eksperymentu lingwi-

stycznego. Językowy obraz świata Polaków i Rosjan mimo ich wspólnych słowiańskich korzeni nie jest zatem spójny i ujawnia obok analogii również wiele istotnych różnic.

SZCZĘŚCIE: radość **150**; miłość **69**; rodzina **27**; uśmiech **24**; pieniądze **18**; spokój **15**; dobrobyt **11**; życie **9**; małżeństwo **7**; dobro, koniczyna **6**; dom, koniczynka, nieszczęście, smutek **5**; cel, fart, krótkie, los, pech **4**; nadzieja, super, zadowolenie **3**; chwila, dobroć, dobry mąż, duże, dziecko, pragnienie, przyjemność, słońce, spełnienie, ulotne, wszystko **2**; Arkadia, bajka, bogactwo, bycie, chodzi parami, córka, cudze, czasami, dar, dążenie, dążyć do tego, dziś, euforia, fajna kobieta, fajna rzecz, fajnie, fortuna, happy, i miłość, kasa, klop, kobieta, koniczyna czterolistna, ktoś, kwiat, łóżko, łut, Marcin, marzenia, mieć kogoś obok siebie, moje, motywacja, na wieczność, na zawsze, nagroda, nieosiągalność, osobiste, piękne, piękno, płacz, pogoda ducha, pomyślność, potrzeba, potrzebne, powodzenie, przemiłja, przestrzeń, przyszłość, ptak, raj, równowaga, rzadko, sens życia, serce, skoki radości, stałość, szansa, szybkość, ślub, śmiech, ulotność, uluda, w miłości, w nieszczęściu, walka, wiara, wieczne, wielkie, woda, wolność, wygrana, względność, z życia, zdrowie, zieleń, zło, żal, żona, życie codzienne, żyć dostatnio **1**; **494 + 115 + 6 + 81**.

СЧАСТЬЕ: есть **74**; любовь **59**; радость **49**; горе, мое **23**; несчастье **20**; большое **16**; жизнь **13**; есть, его не может не быть **11**; семья, хорошо **8**; деньги, нет, огромное **7**; добро **6**; беда, удача **5**; много, на земле **4**; будет, веселье, вечное, в любви, его не может не быть, любить, свет, светлое **3**; блаженство, было, в доме, в семье, далеко, долгожданное, должно быть, дом, друзья, жить, здорово, людей, мир, найти, не в деньгах, оно есть, прекрасно, привалило, семейное, смех, хочу, это хорошо **2**; абстрактно, бабочка, безгранично, безграничное, беспедельное, близко, брат, былое, быть любимым, быть с любимым, вдвоем, в дом, вдруг, везде, верность, вечность, взаимное, взаимность, в личной жизни, вместе, вместе с друзьями, во мне, всегда, все есть, все иметь, где, где оно?, горя, да несчастье помогло, девушка, делать, для человека; доверие, любовь; долгое, долголетие, должно быть у всех, дома, достаток, дружба, его нет, есть!; есть, его не может не быть; ждет меня, женское, Женька, забыть, за друга, замечательно, здоровье, земля, зыбкое, и любовь, кайф, когда весело, когда чего-то не хватает, легко, Люба, любви, любимый, людское, мало, мгновенно, мечта, мимолетное, мне, много счастья, может быть, надежность, настоящее, наше, не беда, небо, не бывает, не верю, не в любви, не деньги, недолгое, недостижимо, не знаю, нелегкое, нельзя описать, не мое, ненастье, необходимость, нескончаемое, ноктюрн, но не ныне, облака, обрести, обретать, общее, одно, он, отлично, от любви, очень хорошо, переполняет, подарок, позор, поиски, полное, полнота всего, понимание; понимание, любовь; прекрасное, придет, приходит, пришло, приятное ощущение, птица, радоваться; радость, прибыль; радужность, ребенок, родственники, роза, роман, рядом, самое главное, светло, свиданье, свобода, секунда, скука, смысл, согласие, солнце, состояние души, спокойствие, страсти; счастье есть, оно не может не быть; то, к чему стремятся; то, чего нет; удача, деньги; удовольствие, улыбка, утро, уют, хорошее, хочется, цель, человека, чужое, это понимание, happy **1**.